

Slawen und Deutsche zwischen Elbe und Oder

Vor 1.000 Jahren: Der Slawenaufstand von 983.

F. Escher; W. H. Fritze; D. Kurze; A. von Müller; W. Wippermann. Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Berlin (West), 1983.

Slobodan Valović

Narodni muzej Kraljevo, Kraljevo

Primitljeno: 6. 12. 1985.

Publikacija **Sloveni i Nemci između Elbe i Odre** predstavlja rezultat rada grupe autora i izdata je povodom istoimene izložbe, koja je 1983. godine organizovana u saradnji Muzeja za preistoriju i ranu istoriju pruske kulturne baštine Museum für Vor — und Frühgeschichte Preussischer Kulturbesitz), Arheološkog zemaljskog ureda za zaštitu arheoloških spomenika (Archäologisches Landesamt für Boden-Denkmalpflege) i radne grupe »Germania Slavica« Slobodnog univerziteta — Berlin.

Na više od 90 stranica sa 68 fotografija, tabli i crteža, autori su u nekoliko poglavlja obradili ne samo političku prošlost slovenskih plemena između Elbe i Odre, nego su zahvaljujući podacima dobijenim arheološkim istraživanjima doprineli tome da čitalac umnogome može dopuniti predstave o procesu pokrštanja slovenskih plemena kao i o svojevrsnoj kulturi koja se razvijala na ovom prostoru u nemirnim vremenima X—XII stoljeća.

Svakako sa velikim interesom možemo pročitati podatke o arhitekturi, privredi i materijalnoj kulturi, tim pre što istraživanja ovog vremenskog perioda u nas uzimaju sve više maha. Osim toga, posebnu pažnju skreću i podaci o svojevrsnom odnosu paganskog slovenskog stanovništva i hrišćanstva koje se na tom području nametalo kako iz Nemačke, tako i iz Poljske. Podaci o tome da se paganstvo kao takvo zadržalo veoma dugo, uprkos svim nastojanjima da se »milom ili silom« uništi, hrišćanstvu kao monoteističkoj religiji deluje veoma instruktivno kada se nađe-

mo pred srednjovekovnim nekropolama na našoj teritoriji koje, kao i paganski slovenski grobovi na severu, pokazuju ne samo očigledne dokaze verovanja u zagrobni život na paganski način, u vidu posuda i drugih priloga kojim se daruju pokojnicima, već doprinose i boljem razumevanju pojedinih paragrafa Dušanovog Zakonika koji se odnose na skrvnavljenje grobova u poznom XIV stoljeću. Nadalje su svakako interesantni podaci o poštovanju kućnih zaštitnika, čije tragove jasno naziremo u ortodoksnom hrišćanstvu gde se, umesto paganskih božanstava, javljaju sveci koji preuzimaju njihovu ulogu.

Najzad, interesantno je i sagledavanje procesa koji je tokom XII stoljeća doveo do hristijanizacije na tom području, i to više »ognjem i mačem« nego misionarenjem. Pri tome je postepena germanizacija teritorije izvršena pre svega krstaškim pohodima protiv paganskog slovenskog življa i paganske religije, pri čemu je taj proces često isprepleten i oštrim borbama za prevlast kako svetovnih, tako i crkvenih vlastodržaca.

Poslednje poglavlje ove interesantne publikacije predstavlja verovatno svojevrsni doprinos rasvetljavanju germanskog antagonizma prema Slovenima uopšte, koji je svoj maksimum dosegao pod nacistima. Počinjući svoj pregled raznih shvatanja koja su se javljala u nemačkoj literaturi u poslednja dva stoljeća rečima G. Herdera iz 1784/91. godine — po čijem su mišljenju miroljubivi, vredni i gostoljubivi Sloveni napadnuti i porobljeni od strane ratobornih Nemaca — autor ukazuje na veoma brzu promenu stavova koji su bili pre svega odraz političke situacije u Evropi i straha od carske Rusije koja je tada predstavljala jedinu državnu instituciju sa kontinuiranim razvojem. U iznetim citatima jasno se ukazuje na strah koga su Nemci imali i od oživljavanja slobodarskih slovenskih ideja od severa do Jadrana i oštro se kritikuje razvoj rasističkih shvatanja koja su dovele do milionskih žrtava u toku II svetskog rata.

Na kraju publikacije priložen je katalog izloženih predmeta, pri čemu

moramo zameriti pre svega nedostatak veze između pojedinih kataloških jedinica i fotografija istih, što principijelno usporava stručni rad.

Troja - Heinrich Schliemanns Ausgrabungen und Funde G. Hartmann; G. Saherwala; P. Z. Spanos; K. Goldmann.

Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Berlin (West) 1981.

i

I. Aslanis; M. Kyrieleis; M. Oikonomidon; M. Krkou-Galani; G. Saherwala

Grčko ministarstvo za kulturu i nauke, Atina, 1985.

Slobodan Valović

Narodni muzej Kraljevo, Kraljevo

Primitljeno: 6. 12. 1985.

Relativno retko se pruža prilika da u razmaku od svega četiri godine možemo da uporedimo dve publikacije koje, osim što tretiraju istu temu, imaju i jednog zajedničkog koautora (G. Saherwala), takođe nose i isti naslov, dok se po ostalom dosta razlikuju.

Prva publikacija izdana u Zapadnom Berlinu povodom istoimene izložbe organizovane u Museum für Vor — und Frühgeschichtliche u znak sećanja na stogodišnjicu dolede zvanja počasnog građanina Berlina Heinrichu Schliemannu je publikacija od 96 strana sa 75 foto- sa i grafičkih priloga. Upotpunjena sa više zanimljivih priloga, od kojih svakako izdvajamo razmišljanja K. Goldmanna o mogućnosti postojanja visoko organizovanog društvenog sistema u bronzanom dobu severne Evrope. Ono se po njegovu mišljenju nazire u većem broju arheoloških konstatacija koje izvanredno odgovaraju elementima poznatim kako iz same **Ilijade** (sahranjivanje spaljenih pod tumulima),

tako i iz arheologije jugoistočne Evrope — pre svega kada je reč o megaronu kao tipičnom arhitektonskom obliku za vladarske palače. Dalje, kao veoma simpatičnu ideju svakako treba pozdraviti ponovno štampanje onog dela knjige **Weltgeschichte für Kinder** koji se odnosi na trojanski rat — štiva koje je presudno uticalo na to da se Schliemann već kao dečak opredelio za poduhvat koji je diktirao čitavim njegovim životom. U tom pogledu, mada popraćena konciznim katalogom od 250 izložbenih predmeta, mahom originala koji su nekad činili sastavni deo velike Schliemannove zbirke, publikacija u potpunosti zadovoljava svoju namenu.

Druga publikacija sa istim naslovom, 111 strana i 96 fotografija i drugih grafičkih priloga, rezultat je nastojanja da se ime Atine sa atributom »kulturna prestonica Evrope 1985.« u celosti opravda. Naime, nosioci kulturne politike su sedne prijateljske Grčke su, u nizu kulturnih aktivnosti predviđenih za 1985. godinu isplanirali i veliku izložbu trojanskog materijala. Ova izložba, takođe posvećena Schliemannovom životnom delu bila je u svakom slučaju zamišljena kao veoma studiozan poduhvat sa ozbiljnim pretenzijama. U želji da do maksimuma bude podučena kontinuitet veza između Troade i grčkog duha počelo se od osnovnog a to je od mesta gde će izložba biti postavljena. Za to nije bila izabrana bilo koja neutralna arhitektonska pozadina već »ILION MELATHRON« — odnosno vila nekada toliko osporavanog i hvaljenog Heinricha Schliemanna u Atini. Uz ne malu pomoć Museum-a für Vorund Frühgeschichtliche iz Zapadnog Berlina, sakupljeni su nalazi koji su trebali da reprezentuju prve stranice istorije Grka na tlu Male Azije. Međutim, ma koliko su želje bile velike, adaptacija vile nije bila u potpunosti završena u predviđeno vreme.

Na žalost, to možda uopšte ne bi bilo tako bitno da se grčkim kolegama nije potkralo nešto znatno značajnije što će biti još jedan od razloga za zaboravljanje značajnog pokušaja da se nalazi, dobrim delom raštrkani između Atine i berlinskih muzeja, posle toliko vremena prikažu na jednom mestu. Po svemu sudeći izložba je — bar prema izboru materijala pripremana sa tendencijom da se publici, a i stručnoj javnosti, pruži mogućnost

da se sretne kako sa, za nauku još uvek interesantnim predmetima čiji su stratigrafski podaci poznati, tako i sa jednim delom velikog broja nalaza koji nisu bili pošteđeni užasa savremene civilizacije te su kroz ratna dejstva u vreme osvajanja Berlina i sami izgubili svoj identitet stečen radom možda najvećeg entuzijaste Evrope. U obimnim pripremanjima zaboravljeno je izgleda najvažnije — izrada kataloga kakav bi pre svega odgovarao plemenitoj zamisli. Pri tome ne želimo da kažemo da jedan katalog kao takav nije bio predviđen. Naprotiv i to štampan — što apsolutno treba ne samo registrovati već i pohvaliti sa napomenom da od kolega treba mnogo učiti o tome kako se prezentuje nacionalna kulturna baština u širem smislu — i na inozemnim a ne samo na grčkom jeziku. U ovoj publikaciji nije izostao ni urođeni istančani ukus koji je pomogao da luksuzno opremljeno izdanje sa kvalitetnim priložima u koloru svakako postane primamljivo za svakog, turizmu naklonjenog, prijatelja starina. Međutim — i to je ono što na žalost moramo da kažemo, ova publikacija nikada neće naći svoje mesto na radnom stolu velikog broja kolega kojima problematika Troje predstavlja redovnu oblast stručnog interesovanja. Ako izuzmemo uvodne delove, koji se pre svega u jednom popularnom vidu obraćaju čitaocu upoznavajući ga sa Schliemannovom biografijom i osnovnim podacima o iskopavanjima Troje koje su vodili kako on sam, tako kasnije Dörpfeld i Blegen, jedini zaista pažnje vredni kapital predstavlja deo u kome je obrađena numizmatička zbirka koja predstavlja samo jedan segment u odnosu na znatno brojniji arheološki materijal.

Verovatno radi izbegavanja suvišnih troškova (ako se u slučaju jedne ovakve izložbe to uopšte sme okarakterisati kao »suvišni trošak«) autori kataloga su svom poslu pristupili krajnje racionalno, i to toliko da su u katalogu uspeali da izbegnu ne samo vizuelni prikaz velikog broja izloženih predmeta već i da opis eksponata svedu na neupotrebljivi minimum. Svakako, u svojoj želji za savršenom racionalizacijom, autori kataloga su bili toliko pažljivi da su za gotovo sve eksponate za koje je to bilo moguće naveli inventarski broj sa napomenom da se opširniji opis istih nalazi u katalogu **Heinrich**

Schliemanns Sammlung trojanscher Altertümer autora H. Schmida, koji je izdat u Berlinu 1902. god. Time je mehanički preuzet manir iz berlinske publikacije iz 1981. godine G. Saherwale koja je uostalom koautor i ovog kataloga iz 1985. god. To što koleginica živi u ubeđenju da je izdanje sa samog početka ovog veka i danas toliko čest u izlozima knjižara širom sveta, ipak nije bio razlog da isti nalazi ne budu još jednom stručno obrađeni sa aspekta moderne arheološke nauke. I tako, umesto da se potruže da jedna izložba ovakvog značenja postane odgovarajućim poticaj za stvaranje dela koje bi u naučnom svetu oživilo davno zaboravljene nalaze i istovremeno pružilo mogućnosti za dalje proučavanje i van zbirki muzeja u kojima eksponati počivaju, organizatori su propustili jedan pravi moment ostavljajući mesto ovoj kritici.

Michael D. Levin, *The modern museum*

Dvir Publishing House, Tel Aviv, 1983, 206 p., ilustr.

Jadranka Vinterhalter

Muzejski dokumentacioni centar, Zagreb

Primljeno: 6. 1. 1986.

Knjiga **Moderni muzej — hram ili izložbena dvorana? (The Modern Museum — Temple or Showroom?)**, autora Michaela D. Levina (rođen 1943. u Jerusalemu) pojavila se u izdanju Dvir Publishing House, Tel Aviv, 1983. godine.

Autor prati razvoj koncepcije muzeja i njihovu transformaciju od tradicionalnih ustanova do modernih organizacija s mnogostrukim sadržajima i funkcijama. Posebnu pažnju autor obraća arhitekturi muzeja. U pregledu muzejskih ustanova uzima za primjer brojne svjetske muzeje, ograničavajući se ipak na tip umjetničkih i arheoloških muzeja. Knjiga je bogato ilustrirana (207 ilustracija).

Prvo poglavlje posvećeno je **Koncepciji modernih muzeja**. Autor prati otvaranje prvih javnih muzejskih zbirki: The British Museum u Londonu, 1759, i Louvra u Parisu, 1789, promjenu muzejske koncep-